

T.C.
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU
2.DAİRE KARARI

Başvuru Numarası : 2021/655
Toplantı Tarihi/Sayısı : 31.7.2023/35
Karar Numarası : 2023/582
Başvuran : C.K.
Başvuran Vekili : -
Adres :
Muhatap Kurum/Kişi : Menemen Cezaevi Jandarma Bölük Komutanlığı
Muhatap Adres : -

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Ceza infaz kurumunda bulunan başvuranın, hastaneye sevk edildiği süreçte kötü muameleye maruz kaldığı iddialarına ilişkindir.

II. İNCELEME SÜRECİ

2. Başvuran, başvuru dilekçesinde özetle;

a. Tedavi görmek üzere hastane sevkleri gerçekleştirilirken farklı suç grubunda yer alan mahpuslar ile aynı araçta ve aynı bölmede tutulduğunu,

b. Diğer mahpusların kelepçesi çıkarılırken kendisinin kelepçesinin çıkarılmadığını,

c. Aşağılanıp tartaklandığını ve can güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğünü,

ç. Duruma itiraz etmesine rağmen üç kez aynı şekilde sevkinin gerçekleştirildiğini iddia etmektedir.

3. Muhatap Menemen Cezaevi Jandarma Bölük Komutanlığından alınan yazılı görüşte özetle;

a. Bölük Komutanlığının görevini 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı arasında imzalanan 26/1/2017 tarihli Üçlü Protokol ve JGY 456-3 (C) Ceza İnfaz Kurumlarının Dış Koruması ile Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesi çerçevesinde yerine getirdiği,

b. Ceza İnfaz Kurumlarının Dış Koruması ile Sevk ve Nakil Hizmetleri Yönergesi'nin 20'nci maddesinin dördüncü ve beşinci fıkralarında "Terör ile adli, kadın ile erkek, çocuk ile yetişkin ya da tıbbi bulaşıcı hastalığı olan hükümlü ve tutuklular imkanlar ölçüsünde ayrılarak sevk ve nakil edilir. Ayrı araç bulunmaması durumunda aynı aracın ayrı bölmelerine konulur. Birbirleriyle temas etmeleri engellenir." ve "Aracın tek kabinli olması ve hükümlü ve tutukluların aynı araçla götürülme mecburiyeti bulunması halinde, Devriye personeli bilgilendirilerek uyarılır." ifadelerinin yer aldığı,

c. Başvuranın iddialarında beyan ettiği suç türünün (cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar) kendisine ait

müddetnamede belirtilen (bina içinde muhafaza altına alınmış olan eşya hakkında hırsızlık; dikili ağaç, fidan veya bağ çubuğuna zarar verme; kilitlenmek suretiyle muhafaza altına alınan eşya hakkında hırsızlık; konut dokunulmazlığını ihlal etme; mala zarar verme) suçlardan olmadığı, ancak beyan ettiği suç kaydının ve müddetnamesinde yer alan diğer tüm suçların adli suç grubu içerisinde bulunduğu, bu sebeple ayrı bir bölmede sevkini yapılmasını gerektiren özel bir durum bulunmadığının tespit edildiği, keza bu hususta cezaevi yönetimi tarafından da herhangi bir talepte bulunulmadığı veya bilgi verilmediği,

ç. Başvuranın, sevki sırasında kelepçesinin açılmadığı, ancak diğer mahpusların kelepçelerinin açıldığı iddiasına ilişkin olarak ise, mezkur Yönerge'nin 24'üncü maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendinde "Hükümlü ve tutukluların kaçmalarını önlemek maksadıyla, kelepçe takmak, sevk edilenin koluna girmek, yeterli personel ile etrafında çember oluşturmak gibi sağlığa zarar vermeyecek gerekli tedbirler alınır." ifadesinin bulunduğu; buna göre kelepçesiz hükümlü sevki yapılmadığı, yetkili doktor tarafından verilen, kelepçe takılmamasının uygun olacağı yönünde raporu bulunanlar haricinde tüm mahpusların sevklerinin kelepçeli olarak yapıldığı,

d. Başvuran hakkında 9/6/2023 tarihinde Devriye komutanı ve personeli hakkında tehdit içerikli konuşmaları sebebiyle tutanak tanzim edildiği ve tutanağın 21/6/2023 tarihinde Menemen T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna teslim edildiği ifade edilmiştir.

4. Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü ilaveten;

a. 9/6/2021 tarihinde tanzim edilen söz konusu tutanak doğrultusunda başvuran hakkında Menemen T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu disiplin kurulu tarafından yapılan disiplin soruşturması sonucunda 27/06/2021 tarihli ve ... sayılı karar ile disiplin cezası verilmesine yer olmadığına dair karar verildiği,

b. Mezkûr Yönerge'ye göre, hükümlü ve tutukluların hastane, mahkeme veya başka bir kuruma naklinde sorumluluğun jandarma görevlilerine ait olduğu, Yönerge'nin ilgili maddeleri uyarınca, hükümlü ve tutukluların sevk veya nakli sırasında gerekli bütün önlemlerin jandarma görevlilerince alındığı,

c. Bu kapsamda, bahse konu Kurum uygulamalarının mevzuat çerçevesinde yerine getirildiği, herhangi bir keyfi uygulamanın veya usulsüzlüğün söz konusu olmadığı belirtilmiştir.

5. Muhatabın yazılı görüşü başvurana iletilmiş, ancak başvuran tarafından söz konusu görüşe cevaben herhangi bir görüş sunulmamıştır.

III. İLGİLİ MEVZUAT

6. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın "Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı" başlıklı 17'nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre; "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz."

7. 20/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun "Kurumun görevleri" başlıklı 9'uncu maddesinin birinci fıkrasının (i) bendinde; "Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek" Kurumun görev alanları arasında düzenlenmiştir.

8. Mezkûr Yönetmelik'in "İhlal kararı" başlıklı 69'uncu maddesinin birinci fıkrasına göre;

"İnceleme ve araştırma sonucunda başvurunun yerinde olduğu kanaatine varılması hâlinde ihlal kararı verilir"

IV. DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

9. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak

ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmektir.

10. 6701 sayılı Kanun'un 9'uncu maddesinde; özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek Kurumun görevleri arasında sayılmıştır. Bu kapsamda, başvuranın iddia ve talepleri, muhatap Komutanlığın yanıtları, konuya ilişkin mevzuat hükümleri ile birlikte incelenip değerlendirilmiştir.

11. Başvuran, başka suçların yanı sıra cinsel dokunulmazlığa karşı suçtan dolayı ceza infaz kurumunda bulunduğunu, kaldığı koğuşun bu suç grubuna göre belirlenmiş olduğunu, ancak müebbet hapis cezası alan ve uyuşturucu ticareti suçundan ceza infaz kurumunda bulunan mahpuslar ile aynı aracın aynı bölmesinde hastaneye sevk edildiğini, kendisi kelepçeli iken diğer mahpusların kelepçelerinin açıldığını, itiraz etmesine rağmen üç defa benzer durumu yaşadığını, aşağılanıp tartaklandığını, can güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğünü iddia etmektedir.

12. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Avrupa Cezaevi Kuralları Hakkında REC (2006) 2 Sayılı Tavsiye Kararına (Avrupa Cezaevi Kuralları) Ek "Mahpusların Nakli" başlıklı 32.2 maddesinde "Mahpusların nakillerinin, havalandırma veya ışıklandırması yetersiz olan ya da onlara gereksiz olarak fiziksel acı verecek ya da onurlarını kırarak taşıtlarda yapılması yasaklanmalıdır." denilmekte, "Kısıtlayıcı Gereçler" başlıklı 68.4 maddesinde ise şu ifadeler yer almaktadır: "Kelepçe, deli gömleği ve diğer bedensel kısıtlama araçları aşağıdaki haller dışında kullanılmamalıdır: a. Gerektiğinde, nakil sırasında kaçmaya karşı engelleyici bir önlem olarak kullanılır. Ancak, mahpus adli veya idarî bir makamın önüne çıkarıldığında, bu makam aksine karar vermedikçe bu araçlar çıkarılmalıdır; ya da b. Bir mahpusun kendine veya başkalarına ya da mala ciddî bir zarar vermesini önlemek amacıyla, diğer kontrol yöntemlerinin yetersiz kaldığı hallerde kurum müdürünün emriyle kullanılır. Bu durumlarda müdür derhal doktora bilgi vermeli ve durumu bir üst cezaevi makamına rapor etmelidir."

13. Oldukça benzer bir düzenleme de Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları)'nın "Kısıtlama araçları" başlıklı 47'nci maddesinde bulunmaktadır. Buna göre; "1. Niteliği gereği acı verici ve küçük düşürücü olan zincir, pranga ve diğer kısıtlama araçlarının kullanımı yasaktır. 2. Öteki kısıtlama araçları, ancak yasa izin verdiğinde ve aşağıdaki durumlarda kullanılır: (a) Mahpus, adli veya idari otoritenin önüne çıkarılmadan çözülmesi kaydıyla; nakil sırasında kaçma ihtimaline karşı önlem olarak; (b) Diğer denetim yöntemleri başarısızlığı halinde, hapisane müdürünün emriyle, mahpusun kendisine ya da başkalarına veya eşyalara zarar vermesini engellemek amacıyla; böyle bir durumda müdür, acilen, hekimi veya diğer nitelikli sağlık görevlilerini uyarır ve üstü olan idari makama bildirimde bulunur."

14. Yine Avrupa Cezaevi Kuralları'nın "Yerleştirme ve Barındırma" başlıklı 18.8 maddesinde "Mahpusların belirli cezaevlerine ya da cezaevi içinde belirli bölümlere yerleştirilmesine karar verilirken, ayrı barındırma ihtiyaçları bakımından; a. Tutuklu mahpusların hükümlülerden ayrı olmasına; b. Erkek mahpusların kadın mahpuslardan ayrı olmasına; ve c. Genç yetişkin mahpusların kendilerinden yaşça daha büyük mahpuslardan ayrı olmasına dikkat edilmelidir." denilmektedir. Buna paralel olarak 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un "Hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılması" başlıklı 23'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde hükümlülerin gözlem ve sınıflandırılmasının şu esaslara göre yapılacağı hüküm altına alınmıştır: "Hükümlülerin kişisel özellikleri, bedensel, aklî ve sağlık durumları, suç işlemeden önceki yaşamları, sosyal çevre ve ilişkileri, sanat ve meslek faaliyetleri, ahlâkî eğilimleri, suça bakış açıları, hükümlülük süreleri ve suç türleri belirlenerek, durumlarına uygun infaz kurumlarına ayrılmaları ve bunlara göre saptanacak infaz ve iyileştirme rejimi; gözlem, inceleme ve değerlendirme yöntemiyle çalışan gözlem ve sınıflandırma merkezlerinde veya kapalı ceza infaz kurumlarının bu hizmete ayrılan bölümlerinde yapılır. Hükümlüler, işledikleri suç tiplerine, gösterdikleri

eğilimlere, tutum ve davranışları nedeniyle sıkı gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekip gerekmediğine göre yüksek güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya normal güvenlikli ceza infaz kurumlarına veya açık ceza infaz kurumlarına gönderilirler.”

15. 29/12/2020 tarihli ve 31349 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik’in “Hükümlülerin gruplandırılması” başlıklı 19’uncu maddesinde ise, hükümlülerin, buldukları veya gönderildikleri ceza infaz kurumlarında; “a) İlk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadî suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenler, b) Zihinsel ve bedensel durumları nedeniyle veya yaşları itibarıyla özel bir infaz rejimine tâbi tutulması gerekenler, c) Tehlike hâli taşıyanlar, ç) Terör suçluları, d) Suç örgütlerine veya çıkar amaçlı suç örgütlerine mensup olan suçlular, e) Gözlem sürecinin devamına karar verilenler” gibi gruplara ayrılacakları düzenlenmiştir.

16. Mezkûr Yönetmelik’in “Hükümlülük sürelerine ve suç çeşitlerine göre gruplandırma” başlıklı 21’inci maddesi de ilk defa suç işleyenler, mükerrirler, itiyadî suçlular veya suç işlemeyi meslek edinenlerin; “a) Hükümlülük süreleri ve suç çeşitlerine göre; 1) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, 2) Müebbet hapis cezası, 3) Süreli hapis cezası, b) Süreli hapis cezaları, süreleri itibarıyla; 1) İki yıla kadar, 2) İki yıldan altı yıla kadar, 3) Altı yıldan fazla, c) Suçların çeşitleri itibarıyla; 1) Uluslararası suçlar, 2) Kişilere karşı suçlar, 3) Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, 4) Toplumla karşı suçlar, 5) Millete ve devlete karşı suçlar” olarak gruplandırmaya tabi tutulacağı yönündedir.

17. Avrupa İşkence ve İnsanlık dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), mahpuslar arası şiddet konusunda özellikle cinsel suçlardan tutuklu veya hükümlü bulunanların, diğer mahpusların saldırısına uğrama riskinin daha fazla olduğunu vurgulayarak bu tür durumlarda alınacak tedbirlerin her bir durumla ilgili şartlara göre belirlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (11. Genel Rapor [CPT/Inf (2001) 16], para. 27).

18. Somut olayda başvuran, bulunduğu ceza infaz kurumunda cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan hükümlü bulunan kişiler ile bir arada kaldığını beyan ederek, hastaneye sevk edildiği aracın içerisinde müebbet hapis cezası alan ve uyuşturucu ticareti suçundan ceza infaz kurumunda bulunan mahpuslarla aynı bölmede tutulmasından şikâyet etmiştir. Yukarıda anılan ulusal mevzuat ve uluslararası standartlar uyarınca mahpusların cezaevlerinde belirli gruplara ayrılarak tutulması gerektiği açıktır. Bulduğu Menemen T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda da başvuranın cinsel dokunulmazlığa karşı işlediği suç dikkate alınarak uygun koşula yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu gruplandırmanın mahpusların kurum dışına çıkarıldıkları durumlarda kullanılan araçlarda da gözetilmesi ideal olsa da, yönetsel, ekonomik ve pratik gerekçelerle tek bir araç ile aynı gün içerisinde sevk ve nakil işlemleri gerçekleştirilen mahpuslara bu çerçevede ayrı araçlar tahsis edilmesi kamu makamları üzerinde katlanılması beklenemeyecek bir yük oluşturacaktır.

19. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin işkence ve kötü muameleyi yasaklayan 3’üncü maddesinin, belirli durumlarda, devletin mağdurları veya potansiyel mağdurları koruması için operasyonel tedbirler almasını gerektirebileceğini, ancak bu pozitif yükümlülüğün, insan davranışlarının öngörülemezliği ile öncelikler ve kaynaklar çerçevesinde yapılacak operasyonel seçimler akılda tutularak, yetkili makamların üzerinde olanaksız veya orantısız bir yük yaratmayacak şekilde yorumlanması gerektiğini; buna göre, her kötü muamele riskinin yetkili makamları bu riskin gerçekleşmesini önleme yükümlülüğü altına sokmadığını; bunula birlikte, çocuklar gibi kırılgan gruplara yeterli koruma sağlanması ve yetkili makamların, bildikleri veya bilmeleri gereken bir kötü muamele riskinden kaçınmak için makul tedbirler almaları gerektiğini belirtmektedir (X ve Diğerleri/Bulgaristan, B. No: 22457/16, 2/2/2021, para. 181-182). Dolayısıyla, güvenlik ve düzenin sağlanması koşuluyla, farklı gruplara ayrıştırılan mahpusların gerekli önlemler alınarak aynı araç içerisinde hastane ve mahkemelere götürülmesinin mümkün olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

20. Öte yandan başvuran, kendi kelepçesi çıkarılmadığı halde diğer mahpusların kelepçelerinin çıkarıldığını, can güvenliğinin tehlikeye düşürüldüğünü, aşağılandığını ve tartaklandığını da iddia etmektedir. Bu iddia bakımından ele alınması gereken husus, güvenlik ve düzenin sağlanması açısından başvuranın kelepçelenmiş olması halinde diğer mahpusların kelepçelerinin açılıp açılmadığı, açıldıysa başvuranın korunması için gerekli önlemlerin alınıp alınmadığıdır. Zira mahpusları onlara zarar vermek isteyen diğer mahpuslara karşı korumak da personelin sorumlulukları arasında yer almaktadır (11. Genel Rapor, para. 27). AİHM'nin Sözleşme'nin 3'üncü maddesi kapsamındaki içtihadına göre de; yetkili makamların, yalnızca kamu görevlilerinden değil özel kişilerden de yönelebilecek, bildikleri veya bilmeleri gereken bir kötü muamele riskinden kaçınmak için makul tedbirler alma yükümlülüğü bulunmaktadır (Bkz. Mahmut Kaya/Türkiye, B. No: 22535/93, 28/03/2000, para. 115).

21. Muhatap Menemen Cezaevi Jandarma Bölük Komutanlığından alınan yazılı görüşte; yukarıda anılan Yönerge uyarınca hükümlü ve tutukluların kaçmalarını önlemek maksadıyla, kelepçe takmak, sevk edilenin koluna girmek, yeterli personel ile etrafında çember oluşturmak gibi sağlığa zarar vermeyecek gerekli tedbirlerin alındığını, buna göre kelepçesiz hükümlü sevki yapılmadığını, yetkili doktor tarafından verilen, kelepçe takılmamasının uygun olacağı yönünde raporu bulunanlar haricinde tüm mahpusların sevklerinin kelepçeli olarak yapıldığını beyan etmiştir. Başvuranın kelepçeli olarak sevk edilmesi ile ilgili olarak, sevk süreci bir bütün olarak ele alındığında, ağırlaştırıcı birtakım başka unsurlar bulunmadığı müddetçe kelepçe ile tutulmak başlı başına kötü muamele olarak nitelendirilemeyeceğini vurgulamak gerekmektedir. Keza AİHM de, koşullar makul olarak değerlendirilebilecek şekilde gerekli kıldığı müddetçe, hukuka uygun olarak özgürlüğü kısıtlanan bir kişinin kelepçelenmesinin tek başına Sözleşmenin 3'üncü maddesinin ihlaline neden olmayacağını ifade etmektedir (Raninen/Finlandiya, B. No: 20972/92, 16/12/1997, para. 56).

22. Bununla birlikte, yine AİHM, Sözleşme'nin 3'üncü maddesi kapsamında bir işkence ve kötü muamele iddiası söz konusu olduğunda bu iddianın uygun delillerle desteklenmesi gerektiğini, böyle bir delilin değerlendirilmesi için her türlü makul şüpheden uzak kanıtların varlığını aradığını ve yeterince güçlü, açık ve uyumlu çıkarımların veya çürütülmemiş benzer karinelerin bir arada bulunmasından bu tür kanıtlar çıkabileceğini ifade etmektedir (Bouyid/Belçika, B. No: 23380/09, 28/9/2015, para. 82). Dolayısıyla, kelepçe ile tutulmayı kötü muameleye varabilecek bir hale getiren ağırlaştırıcı unsurlar veya kelepçe ile tutulmadan bağımsız olarak kötü muamele teşkil edebilecek olan uygulamalar olduğu iddia edildiğinde, bu iddiaların uygun delillerle desteklenmesi gerekmektedir. Olayların tamamen veya büyük ölçüde yetkililerin münhasıran bilgisi dâhilinde olduğu durumlarda ispat yükü, tatmin edici ve ikna edici bir açıklama sağlamak için yetkili makamlara ait olarak kabul edilebilecek olsa da (AİHM, Doroseva/Moldova, B. No: 39553/12, 28/04/2015) başvuranın iddialarının, yeterince güçlü, açık ve uyumlu çıkarımlara veya çürütülmemiş benzer karinelere olanak vermediği; diğer yandan, Jandarma Bölük Komutanlığı tarafından sunulan bilgi, belge ve açıklamaların isnat edilen eylemlere ilişkin şüpheli uzaklaştırmaya elverişli olduğu görülmektedir.

23. Bu çerçevede, başvuranın araçta kelepçeli olarak tutulduğu, ancak kelepçeli olmasının makul bir gerekçeye dayanmadığı konusunda herhangi bir delil veya emare bulunmadığı gibi, diğer mahpusların kelepçelerinin açıldığına dair de yukarıda anılan kriterlere uygun bir delillendirmeden söz etmek mümkün değildir. Zira başvuran dilekçesinde, iddialarını destekleyecek yeterli açıklamalara, bilgilere ve belgelere yer vermemiş, soyut nitelikte iddialarda bulunmuştur. Sonuç olarak, başvuruda kötü muamele yasağının ihlal edildiği kanaatine varmanın mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

V. KARAR

A. Başvuruda KÖTÜ MUAMELE YASAĞININ İHLAL EDİLMEDİĞİNE,

B. Kararın başvurana tebliğine ve KAMUOYUNA DUYURULMASINA,

C. Karara karşı tebliğ tarihinden itibaren 60 gün içerisinde Ankara İdare Mahkemesine başvurulabileceğine,

31/7/2023 tarihinde, OY BİRLİĞİYLE, karar verildi.

e-imzalıdır

Av. Afişan TİRYAKİ
Daire Başkanı

e-imzalıdır

Dr. Burhan ERKUŞ
Üye

e-imzalıdır

İsmail AYAZ
Üye

e-imzalıdır

Saffet BALIN
Üye

e-imzalıdır

Av. Zennure BER
Üye